

УДК 342.9:347.961

DOI <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-6-22>

**Розсоха С. С.,**  
кандидат юридичних наук,  
старший науковий співробітник  
Науково-дослідного інституту публічного права  
<https://orcid.org/0000-0001-6039-3174>

## ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ

### THE ARTICLE REVEALS THAT THE LEGAL SUPPORT OF NOTARIAL ACTIVITIES IN UKRAINE DURING MARTIAL LAW SERVES AS A KEY ELEMENT IN MAINTAINING THE STABILITY OF LEGAL RELATIONS IN SOCIETY

У статті розкрито, що правове забезпечення нотаріальної діяльності в Україні в умовах воєнного стану, яке виступає ключовим елементом підтримання стабільності правових відносин у суспільстві. Основними ознаками цього процесу є забезпечення захисту прав громадян, адаптація правових норм і процедур до надзвичайних умов, а також впровадження сучасних інструментів і технологій для спрощення нотаріальної діяльності. У цьому контексті нотаріуси виступають гарантами правових відносин, забезпечуючи правовий супровід для військовослужбовців, переселенців та інших осіб, що постраждали від війни. Їхня діяльність спрямована на реалізацію спадкових, майнових прав громадян та підтримання довіри до правової системи. Доведено, що серед ключових гарантій правового забезпечення виділяється нормативна база, що включає Закон України «Про нотаріат» та спеціальні акти, адаптовані до умов воєнного стану. Вони регламентують роботу нотаріусів навіть у зонах бойових дій, передбачаючи використання електронних реєстрів та інших інструментів для підтвердження законності правочинів. Особливе значення має впровадження спрощених процедур для оформлення спадщини, майнових прав та забезпечення доступу до послуг у складних умовах. Суб'єктами правового регулювання є Міністерство юстиції України, органи місцевого самоврядування, громадські організації та фізичні особи. Значну увагу приділено електронному регулюванню, що включає використання електронних реєстрів та розвиток документообігу, що зменшує фізичні контакти та забезпечує безперервність роботи нотаріусів. Підтримка суб'єктів нотаріальної діяльності реалізується через організацію навчання та надання допомоги для виконання їхніх обов'язків у кризових умовах. Головною метою правового забезпечення є створення умов для безперебійного функціонування нотаріату, захист прав громадян і збереження стабільності правових відносин навіть у найскладніших обставинах.

**Ключові слова:** *забезпечення, нотаріальна діяльність, нотаріус, правові відносини, захист прав громадян, інструменти і технології, гарантії, військовослужбовці, переселенці, зони бойових дій, електронні реєстри, правова процедура, суб'єкти правового регулювання, документообіг, стабільність правових відносин.*

The main features of this process include ensuring the protection of citizens' rights, adapting legal norms and procedures to extraordinary conditions, and introducing modern tools and technologies to simplify notarial activities. In this context, notaries act as guarantors of legal relations, providing legal support to military personnel, internally displaced persons, and others affected by the war. Their activities focus on the implementation of inheritance, property rights, and maintaining trust in the legal system. It has been demonstrated that among the key guarantees of legal support is the normative framework, which includes the Law of Ukraine "On Notariat" and special acts adapted to the conditions of martial law. These acts regulate the work of notaries even in combat zones, providing for the use of electronic registers and other tools to confirm the legality of transactions. Particular importance is given to the introduction of simplified procedures for the registration of inheritance and property rights and ensuring access to services under challenging conditions. The subjects of legal regulation include the Ministry of Justice of Ukraine, local self-government bodies, public organizations, and individuals. Significant attention is paid to electronic regulation, which encompasses the use of electronic registers and the development of document flow, reducing physical contact and ensuring the uninterrupted work of notaries. Support for notarial activity subjects is implemented through the organization of training and providing assistance for fulfilling their duties under crisis conditions. The primary goal of legal support is to create conditions

for the uninterrupted functioning of the notariat, the protection of citizens' rights, and the preservation of the stability of legal relations even under the most challenging circumstances.

**Key words:** *combat zones, document flow, electronic registers, guarantees, internally displaced persons, legal procedure, legal relations, legal support, military personnel, notarial activities, notary, protection of citizens' rights, stability of legal relations, subjects of legal regulation, tools and technologies.*

**Вступ.** Науковий аналіз адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності в умовах воєнного стану є вкрай актуальним, адже цей стан вимагає більш виваженої діяльності органів юстиції України, зокрема нотаріусів. Необхідність виваженого регулювання критеріїв допуску нотаріусів до спеціалізованих дій та моніторингу їхньої діяльності є особливо важливою в межах електронного врядування та адміністративного контролю. Це дозволяє здійснювати науковий аналіз меж та напрямів удосконалення законодавства, розкривати методики адаптації нотаріальної діяльності до умов кризових ситуацій, а також забезпечувати дотримання прав громадян та інтересів держави в умовах воєнних викликів. Крім того, з'ясування українського досвіду може стати цінним для його застосування іншими державами у подібних умовах. Дослідження має враховувати чинні нормативні акти, зокрема Постанову Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 164 [1] та Закон України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 року № 3425-XII [2], інтегруючи їх у загальну концепцію адміністративно-правового регулювання для забезпечення правового порядку та безпеки в суспільстві в умовах російсько-української війни.

**Мета статті** полягає в тому, щоб на основі теорії права чинного законодавча розкрити поняття та ознаки правового забезпечення нотаріальної діяльності в Україні в умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну.

**Огляд останніх досліджень.** Нотаріальну діяльність з позиції права системно вивчали у своїх наукових роботах такі вчені, як Т. Білоус, В. Бусел, М. Глобінець, Н. Гриців, А. Гуледза, Г. Гулевська, Л. Данюк, А. Денисова, М. Долинська, К. Досінчук, Е. Женеску, Д. Журавльов, Р. Ігонін, Н. Ільєва, Н. Карнарук, У. Кінаш, С. Ковальчук, І. Когутич, О. Косілова, О. Костюченко, О. Красногор, Т. Курило, Я. Лазур, О. Мартинюк, І. Орловська, У. Палієнко, В. Сірко, В. Тищенко, В. Черниш, О. Чуд-

ний, К. Федорова та ін. Однак, враховуючи чинні проблеми, які виникають у нотаріаті внаслідок повномасштабного російського терористичного вторгнення подальший науковий аналіз їх правового забезпечення є надзвичайно важких умовах надзвичайного стану.

**Виклад основних положень.** Тлумачний словник сучасної української мови слово «забезпечити» вживає у трьох значеннях: надавати щось у достатній кількості, задовольняючи потреби когось чи чогось; створювати необхідні матеріальні умови для існування; створювати стабільні та надійні умови для реалізації чогось; гарантувати виконання певних обов'язків чи дій; охороняти, захищати когось чи щось від потенційної небезпеки [3, с. 375]. У контексті діяльності нотаріату в умовах воєнного стану ці значення розкриваються особливо яскраво, оскільки забезпечення безперебійного функціонування цієї системи є критично важливим для правової стабільності та захисту прав громадян.

Отже, з урахуванням енциклопедичних знань забезпечення нотаріальної діяльності включає створення належних умов щодо захисту від потенційних ризиків, досягнення безперервності роботи системи нотаріату та правової стабільності юстиції у кризових умовах воєнного стану.

Оскільки забезпечення насамперед розглядається як фактичне створення умов для існування, функціонування чи гарантування певних явищ, не дивно, що перші юридичні тлумачення поняття «забезпечення» пов'язані з однією з найбільш важливих правових сфер – правами людини. У контексті прав людини найбільшу актуальність набувають не аспекти їхнього проголошення, закріплення чи навіть нормативного регулювання, а саме проблема їхньої реальної гарантії та ефективного забезпечення [4, с. 38]. У період російського вторгнення особлива увага приділяється реальній імплементації цих прав, що значною мірою залежить від діяльності нотаріусів, які залишаються гарантом правових відносин навіть у кризових умовах.

Поняття «правове забезпечення» у двох ключових аспектах: по-перше, як діяльність, що здійснюється державними органами, громадськими інституціями, посадовими особами й громадянами для створення найкращих умов реалізації правових норм, забезпечення правомірного виконання прав і свобод; по-друге, як кінцевий результат такої діяльності, що проявляється в реальній імплементації правових приписів та можливостей [5, с. 60]. У воєнний час ці аспекти виявляються у необхідності забезпечення нотаріального супроводу спадкових, майнових та інших правочинів, навіть у зонах бойових дій чи тимчасової окупації.

В. Сірко описує правове забезпечення як системний процес, що здійснюється державою через правові норми, приписи, засоби й заборони для впорядкування суспільних відносин, юридичного закріплення, охорони, реалізації, захисту та відновлення прав і законних інтересів відповідних суб'єктів [6]. Цей процес особливо актуальний у контексті воєнного стану, коли нотаріуси мають виконувати функції забезпечення прав громадян в умовах обмеженого доступу до правової інфраструктури.

Як доводить в своїй статті О. Косілова правове забезпечення забезпечення конституційних прав і свобод в адміністративно-правовому аспекті забезпечення прав і свобод людини передбачає створення системи юридичних, організаційних, інституційних та ресурсних умов, які сприяють ефективній реалізації та захисту прав і свобод. Елементи правового забезпечення включають нормативно-правову базу, юридичні факти, акти реалізації та акти застосування права. Суб'єктами забезпечення прав і свобод виступають органи виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадські об'єднання, навчальні заклади, підприємства, правоохоронні органи та інші установи, діяльність яких пов'язана із забезпеченням прав і свобод громадян [7].

О. Костюченко трактує правове забезпечення як безперервний процес діяльності суб'єктів права, що реалізується в межах їхньої компетенції та спрямований на створення правових умов шляхом закріплення, реалізації, гарантування, охорони та захисту прав і свобод осіб і груп [8, с. 15]. У сучасних умовах ця діяльність охоплює також забезпечення роботи

нотаріату як ключового інструменту правової допомоги, особливо для військовослужбовців, переселенців і постраждалих від війни.

Я. Лазур зазначає, що правове забезпечення – це діяльність держави, яка за допомогою правових норм, приписів і різних правових засобів спрямована на впорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорону, реалізацію та розвиток [9, с. 393]. У рамках нотаріальної діяльності це означає забезпечення можливості для громадян реалізовувати свої майнові та спадкові права, навіть у надзвичайних умовах.

Правове забезпечення організації та діяльності нотаріату, як переконує К. Досійчук, передбачає створення та нормативне закріплення комплексу гарантій, реалізація яких здійснюється через діяльність органів державної влади [10, с. 206–212]. У воєнний час ці гарантії стають основою для підтримання довіри до державних інститутів, зокрема через можливість вчинення нотаріальних дій у кризових умовах.

Отже, правове забезпечення нотаріальної діяльності в Україні в умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну характеризуються наступними ознаками:

- захистом прав людини нотаріусами, які виступають гарантами правових відносин, особливо у кризові періоди. Їх ключова роль полягає в тому, що вони здійснюють супровід юридично значущих дій, правового захисту для військовослужбовців, переселенців та постраждалих, гарантування стабільності, в цілому, у галузі юстиції;

- нормативним забезпеченням нотаріальної діяльності в умовах воєнного стану є Закон України «Про нотаріат» та нормативні акти, які регламентують роботу нотаріусів в умовах воєнного стану, в першу чергу Закон України «Про правовий режим воєнного стану», який надає можливості нотаріусам: працювати навіть у зоні бойових дій; використання спеціальних інструментів для підтвердження законності правочинів, наприклад, електронних засобів реєстрації;

- гарантіями правового забезпечення є створення умов для нотаріального супроводу спадкових та майнових прав, захистом правових інтересів громадян через нормативне закрі-

плення особливих процедур, які враховують виклики російсько-української війни

– роллю нотаріусів у період російсько-української війни є те, що нотаріуси залишаються інструментом правової стабільності. Вони реалізують спадкові та майнові права громадян у кризових умовах, сприяють підтриманню довіри до державних інституцій;

– суб'єкти правового регулювання нотаріальної діяльності в період воєнного стану працюють у тісній взаємодії, забезпечуючи стабільність і доступність правових послуг навіть у складних умовах. Міністерство юстиції України відіграє ключову роль, організовуючи та контролюючи діяльність нотаріусів, адаптуючи процедури до надзвичайних обставин і впроваджуючи сучасні інструменти для їх реалізації. Органи місцевого самоврядування сприяють забезпеченню доступності нотаріальних послуг у регіонах, зокрема на евакуйованих територіях. Нотаріуси виконують практичну функцію реалізації спадкових, майнових та інших прав громадян, незважаючи на кризові умови. Громадські об'єднання та інші установи підтримують нотаріальну діяльність, зосереджуючи увагу на моніторингу дотримання прав громадян. Фізичні особи, взаємодіючи з нотаріусами та органами публічної адміністрації, реалізують свої права, сприяючи збереженню правового порядку в умовах воєнного стану.

– способи правового забезпечення нотаріальної діяльності в період воєнного стану спрямовані на адаптацію системи нотаріату до умов кризових обставин та збереження її функціональності. Отримання свідоцтва про зайняття нотаріальною діяльністю передба-

чає встановлення чітких вимог до осіб, які прагнуть здійснювати нотаріальну діяльність, враховуючи специфіку роботи в умовах війни. Охорона та захист прав громадян реалізуються через впровадження спрощених процедур оформлення спадщини та майнових прав, а також забезпечення доступу до нотаріальних послуг у прифронтових зонах завдяки мобільним групам чи дистанційним сервісам. Електронне регулювання охоплює використання електронних реєстрів, таких як Державний реєстр речових прав на нерухоме майно, для оперативного доступу до інформації, а також розвиток електронного документообігу, що зменшує фізичні контакти та забезпечує безперервність роботи. Державна підтримка суб'єктів нотаріальної діяльності включає організацію навчання з урахуванням специфіки роботи під час воєнного стану та надання необхідної допомоги нотаріусам, які виконують свої обов'язки в складних умовах.

Отже, правове забезпечення нотаріальної діяльності в Україні в умовах воєнного стану є системою юридичних заходів, спрямованих на адаптацію правових норм і процедур до кризових обставин для забезпечення стабільності правових відносин. Воно включає захист прав громадян, оптимізація процедур оформлення спадкових і майнових прав, використання електронних реєстрів та документообігу, а також нормативну підтримку, яку забезпечує Міністерство юстиції. Головною метою є створення умов для безперебійного функціонування нотаріату, підтримання правової стабільності та гарантування доступності послуг для громадян навіть у найскладніших умовах.

#### ЛІТЕРАТУРА:

- Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану. Затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року, № 164. *Урядовий кур'єр*. 2022. № 43.
- Про нотаріат. Закон України від 2 вересня 1993 року № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. ст. 383.
- Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
- Ігонін Р. Проблема доктринального визначення поняття «адміністративно-правове забезпечення». *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 37–43.
- Розсоха С. С. Наукові підходи до розкриття поняття адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права. Збірник наукових праць*. Випуск 1, 2020. С. 30–36.
- Сірко В. С. Поняття адміністративно-правового забезпечення волонтерської діяльності в Україні. *Електронне наукове фахове видання з юридичних наук “Правова просвіта”*. 2018. № 8. URL: [http://www.pravo.nayka.com.ua/pdf/8\\_2018/102.pdf](http://www.pravo.nayka.com.ua/pdf/8_2018/102.pdf).

7. Косілова О. І. Правове забезпечення конституційних прав і свобод: адміністративно-правовий аспект. Інформація і право. № 1(36), 2021. С. 151–158. URL: <https://orcid.org/0000-0002-5574-3771>.
8. Костюченко О. Є. Визначення поняття «правове забезпечення». Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України. 2015. № 1 (68). С. 11–16.
9. Лазур Я. В. Поняття, сутність та елементи адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян у державному управлінні. Форум права. 2009. № 3. С. 392–398.
10. Досінчук К. Ф. Гарантії забезпечення діяльності нотаріату в Україні. Публічне право. 2014. № 3. С. 206–212.